

смертності — один із найвищих в Україні, перевищує середньостатистичне значення на 2,2%, а природне скорочення населення області у 2015 р. на 1 тис. осіб майже вдвічі перевищувало загальноукраїнський показник.

Високі концентрації фторидів впливають на рівень інтелекту. Вони мають значно нижчий рівень IQ (коефіцієнт інтелекту) у порівнянні з дітьми, які проживають у місцевості з низьким вмістом фторидів [1]. Ученими також виявлено зв'язок між уповільненням фізичного розвитку дітей і техногенним забрудненням фторидами місця проживання цих дітей.

Моніторинг стоматологічної захворюваності у дітей, які проживають на таких забруднених територіях України, свідчить про високий рівень розповсюдженості зубощелепних аномалій і деформацій. Поширення ортодонтичної патології в Полтавській області спостерігається у 84,6% випадків [3]. При концентрації вище 1,2 мг/л, розвивається флюороз різного ступеня тяжкості.

Для недопущення фторозалежних захворювань населення області необхідні ґрунтовні впровадження профілактичних заходів: колективні, спрямовані на зменшення вмісту фтору у питній воді, та індивідуальні профілактичні заходи. Для мешканців Полтавської області, де добове споживання фтору максимальне в Україні, виправданими є спеціальні методи профілактики фтористої інтоксикації та флюорозу, адже самотійно усунути надлишок фтору з питної води неможливо.

Література

1. Габович Р.Д. Гигиенические проблемы фторирования питьевой воды / Р.Д. Габович. — М. : Медицина, 1979. — 200 с.
2. Довкілля Полтавщини. Монографія / За загальною редакцією Голика Ю.С., Ілляш О.Е. — Полтава: Копі-центр, 2014. — 256 с.
3. Куроєдова В.Д. Розповсюдженість ортодонтичної патології в Полтавській області / В.Д. Куроєдова, Л.Б. Галич [та ін.] // Вісник стоматології. — 2008. — № 1. — С. 67-69.
4. Yiamouyiannis J. Fluoride: The Aging Factor. Delaware, OH: Health Action Press, 1986.

ЩОДО ЙМОВІРНОСТІ ПОШИРЕННЯ ЗООНОЗІВ ЛЮДИНИ І ТВАРИН МІГРУЮЧИМИ ПТАХАМИ НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Попельнюх В. В., Дупак В. С.
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

Спалахи епідемій тією чи іншою мірою пов'язані із зоонозними, природно-опосередкованими вірусними чи бактеріальними інфекціям. Прикладами зоонозних хвороб є сказ, малярія, лихоманка Західного Нілу, африканська чума свиней, лихоманка долини Ріфт, губчаста енцефалопатія, бруцельоз, паратуберкульоз [1; 2; 13]. Деякі з таких захворювань є новими, неописаними та не мають засобів профілактики (Хендра- та Нипай-лихоманки, атипова пневмонія, високопатогенний грип птиці, ньюкаслська хвороба, нещодавно описана хвороба Шмалленберга) [13].

Особливе місце серед представників дикої фауни, як потенційного носія та розповсюджувача збудників інфекційних хвороб, займають пта-

хи. В еволюційному плані вони є одним із найдавніших резервуарів збудників вірусних, бактеріальних, грибкових, паразитарних хвороб. Диким птахам належить особлива роль у формуванні сучасних ареалів інфекційних хвороб людини, тварин і птахів. На відміну від інших наземних хребетних, віруси, бактерії та паразити птахів можуть дуже швидко поширюватись на великі відстані за короткий проміжок часу, що пов'язано з особливостями біології та екології представників орнітофауни: здатністю до польоту та довгим міграціям, надзвичайною мобільністю, розповсюдженню на всій Земній кулі від Антарктиди до Арктики, великим різноманіттям видів (сьогодні їх нараховується близько 8600) та величезною чисельністю (приблизно 100 мільярдів особин) [7].

Прикладом того, що птахи є складовою ланкою ланцюга розповсюдження збудників інфекційних захворювань, може бути їх участь у поширенні арбовірусів. Встановлено, що птахи відіграють роль у збереженні арбовірусів між сезонами та приймають участь у їх трансконтинентальних переносах [10].

Особливої актуальності набула проблема ролі птахів у перенесенні різних штамів грипу. Грип — це одна з особливо-небезпечних вірусних хвороб птахів та людини, яка відноситься до інфекцій, що здатні викликати надзвичайні епідемічні та епізоотичні ситуації. На сьогодні, згідно з діючою номенклатурою з класифікації, вірусу грипу А існують 16 підтипів гемаглютиніну та 9 нейрамінідази. Всі підтипи гемаглютиніну зустрічаються у вірусів птахів, та лише деякі підтипи характерні для вірусів свавців (H1, H2, H3 — у людей, H1 та H3 — у свиней, H3 та H7 — у коней) [2]. Дикі птахи є глобальним резервуаром інфекції грипу, який у них (в більшості випадках) протікає практично безсимптомно, у вигляді ентериту, що свідчить про високий ступінь адаптації та дозволяє вважати їх природними господарями вірусів грипу А [6; 7; 8].

Аналіз накопичених даних протягом останніх 60 років показав, що основним резервуаром вірусів грипу в природі є птахи біляводного та водного комплексів, а також представники горобцеподібних. Від них ізольовані штами, які містять всі гени вірусів, що викликали пандемії та епізоотії, а також віруси з всіма відомими сполученнями гемаглютиніну та нейрамінідази [8].

Крім грипу та арбовірусних інфекцій доведеним фактом є участь птахів у розповсюдженні цілого ряду збудників. Це, перш за все — параміксовіруси (виявлені в представників родин горобцеподібних, пастушкових, папугових, а також качок, гусей, курей, голубів, індиків), поксвіруси — віспа птахів (виявлена більш як у 60 видів), герпесвіруси (збудники чуми качок, інфекційного ларинготрахеїту, хвороби Марека), аденовіруси (за результатами серологічних досліджень CELO — інфекція виявлена у курей, індиків, фазанів, дроздів, лебедів, папуг, качок та інших видів мігруючих птахів), ортоміксовіруси (захворюваність на грип зареєстрована у багатьох видів свійської птиці та диких птахів: курей, качок, японських перепілок, куріпок, голубів, мартинів, крячків, цесарок, пінгвінів та інших у більшості країн світу), а також реовіруси, бірнавіруси та пікорнавіруси [7].

Зафіксовані випадки перенесення та безпосереднього захворювання птахів на сальмонельоз; пастерельоз (цесарки, голуби, фазани, кури, індики, качки, гуси та багато диких видів), туберкульоз (виявлено серед горобців, шпаків, голубів, фазанів, мартинів, гусей, лебедів, куріпок, індиків), респіраторний мікоплазмоз (у природних умовах вражає

куріпок, курей, лисок, лебедів) [7; 1].

Дикі та синантропні птахи можуть також відігравати певну роль у поширенні таких захворювань як віبریоз, псевдомоноз та ботулізм. Зокрема, переносниками ботулізму є 36 видів птахів, серед яких соколи, мартини, чаплі, дрозди. У поширенні такого небезпечного захворювання, як орнітозу основна роль належить птахам [7]. Хвора людина на орнітоз для оточуючих безпечна, хоча сприйнятливість до цього захворювання досить висока. Частіше на нього хворіють працівники праці фабрик, мисливці та любителі птахів, а також люди що живуть (бувають) у місцях з підвищеною кількістю птахів. Наприклад, для Полтави це може бути Театральна площа, на якій практикується постійна підгодівля голубів батьками з дітьми та парки і сквери, де концентруються на ночівлю воронів птахи у зимовий період, залишаючи після себе значну кількість фекалій, які не утилізуються [9].

Також у зграйних птахів антропогенних біотопів виявлено підвищену кількість гельмінтних захворювань. Так, дослідження 1980-1983 рр. у м. Москва виявили високу кількість гельмінтозів серед зграйних воронів. Від 8,6% до 63,3% заражених птахів 8 видами гельмінтів, два з яких: *Syngamus trachea* та *Thominx contorta* можуть паразитувати і в домашніх тварин [5].

Україна, зокрема й Полтавщина, географічно займає центральне місце в Європі, розташована на перехресті міграційних шляхів птахів. За останніми даними орнітофауна нашої країни представлена 414 видами птахів, 207 з яких гніздяться, решта — використовують її територію для транзиту. Через Україну проходять 4 глобальних міграційних потоки: Азово-Чорноморський (Приморський), Дніпровський, широкофронтальний меридіанний та Поліський північноширотний [7; 3; 11].

Найбільш напружена орнітологічна обстановка створюється на півдні України, а саме на Азово-Чорноморському узбережжі. Тут концентруються птахи, що летять з півночі Європи на південь та вздовж моря, осідаючи на численних водоймах. З іншого боку, уздовж Азово-Чорноморського узбережжя проходить головний міграційний шлях птахів з Казахстану, Каспійського моря та Південно-Східної Європи, та через гирло Дону далі на південний-захід Європи. Азово-Чорноморське узбережжя є однією з найбільш напружених в орнітологічному відношенні територій Східної Європи. Значна кількість біляводних птахів гніздиться та зимує на півдні країни. Фактично, весь південь України знаходиться в зоні підвищеного ризику поширення інфекцій, які переносяться дикими птахами протягом усього року. Другий за значимістю регіон, де під час сезонних міграцій також складається напружена орнітологічна ситуація, розташований в межах Полісся, заплави р. Десна та вздовж Дніпровського каскаду водосховищ, який включає і Полтавщину. Тут також перехрещується декілька міграційних шляхів, що ведуть до Західної Європи з Північно-Західного Сибіру, та прямі континентальні шляхи з Балтії та Скандинавії та півночі Східної Європи [7].

Полтавська область є територією через яку проходять 3 з 4 міграційних шляхів України: Дніпровський, широкофронтальний меридіанний та Поліський північноширотний [3; 11].

Під час зупинок мігранти постійно контактують із місцевими видами, що є безпосереднім шляхом передачі вірусних і бактеріальних захворювань. Не слід забувати, що перелітні гніздові птахи під час зимівлі в інших регіонах земної кулі також постійно контактують з патогенними

мікроорганізмами, а повернувшись до місця гніздування здатні інвазувати осілі види. Так, у серпні 2016 року в Полтавській області зареєстрований випадок захворювання на гарячку Західного Нілу в мешканця Оржицького району. Найбільш вірогідно, інфікування хворого відбулося в природних умовах у кінці квітня — на початку травня під час риболовлі в пониззі р. Сула, де він зазнав значного нападу комарів (через територію зараження пролягає Дніпровський міграційний шлях). Час зараження збігався з прильотом птахів, які і є посередниками передачі даного захворювання [4].

Узагальнюючи вищенаведену інформацію підтверджується факт перенесення птахами трансмісивних захворювань, що викликаються рядом мікроорганізмів. З огляду на наведені дані можна стверджувати, що перелітні птахи можуть бути причиною виникнення спалахів епідемії ряду хвороб свійських тварин та людей на території України і, зокрема, в Полтавській області. Тому, проведення постійного епізоотологічного моніторингу дикої орнітофауни має велике значення з точки зору прогнозування епізоотичної та епідемічної ситуації в країні. Він є ключовою ланкою у системі раннього попередження та організації заходів з запобігання поширенню захворювань [7].

Література

1. Аллаxвердиев И. И. О некоторых живых источниках и факторах передачи туберкулеза / И. И. Аллаxвердиев // Диагностика, лечение, профилактика заболеваний с.-х. животных. — Ставрополь, 1988. — С. 27-31.
2. Бакулов И. А. Инфекционные болезни диких животных списка А, В, С в странах мира (2000-2002 гг.) / И. А. Бакулов, В. М. Котляров // Болезни диких животных: Материалы междунар. науч.-практ. конф., 28-30 сент. 2004 г. — ГНУ ВНИИВВиМ СОССЕЛЬХОЗАКАДЕМИИ. — Покров, 2004. — С. 4-12.
3. Державна авіаційна служба України / Картина міграцій птахів на території України [електронний ресурс] // режим доступу: <http://www.avia.gov.ua/front/printer/23813>
4. Державна установа «Полтавський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» / Про випадок захворювання на гарячку Західного Нілу [електронний ресурс] // режим доступу: <http://dses.poltava.ua/news/360-pro-vipadok-zakhvoryuvannya-na-garyachku-zakhidnogo-nilu.html>
5. Иванютенко А. Н. Сезонная оценка численности врановых птиц г. Минск и их гельминтозных инвазий / А. Н. Иванютенко, Е. И. Бычкова // Экология, биоценологическое и хозяйственное значение врановых птиц: Матер. I всесоюз. совещ. — М.: Наука, 1984. — С. 86-88.
6. Львов Д. К. Грипп остается непредсказуемой инфекцией / Д. К. Львов, А. Н. Слепушкин, С. С. Ямникова, Е. И. Бурцева // Вопр. вирусологии. — 1998. — №3. — С. 141-144.
7. Музика Д. В. Дикі птахи, як один з головних факторів розповсюдження збудників інфекцій птахів, тварин і людей / Д. В. Музика, Б. Т. Стегній // Ветеринарна медицина. — 2012. — № 96. — С. 222-224.
8. Музика Д. В. Роль великого баклана (*Phalacrocorax carbo*) у розповсюдженні збудників інфекційних хвороб / Д. В. Музика // Бранта: Сборник научных трудов Азово-Черноморской орнитологической станции. — 2008. — Вып. 11. — С. 204-208.
9. Попельных В. В. Шляхи та ймовірність захворювання на орнітоз у Полтаві / В. В. Попельных. В. С. Дупак // Здоров'я людини: теоретичні, практичні

- та методичні аспекти : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. — Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка — 2015. — С. 103-104.
10. Пшеничников В. А. Экология вирусов человека и теплокровных животных. / В. А. Пшеничников, П. А. Грабарев, Н. С. Гранин — М.: Медицина, 1977. — 271 с.
  11. Сезонні міграції птахів [електронний ресурс] // режим доступу: http://nature.org.ua/nr98/ukrvers/indicators/map_18.htm
  12. Стегній Б. Т. Епізоотологічний моніторинг, прогнозування, реагування при трансмісивних хворобах тварин і науковий супровід проблеми в Україні [Електронний ресурс] / Б. Т. Стегній, А. П. Герілович, І. Ю. Бісюк, Д. А. Мороз, М. С. Мандигра // Ветеринарна медицина. — 2014. — № 98. — С. 5-11. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vetmed_2014_98_3
  13. Стегній Б. Т. Трансмісивні хвороби тварин: міжнародний досвід моніторингу, прогнозування, реагування та науковий супровід проблеми в Україні [Електронний ресурс] / Б. Т. Стегній, А. П. Герілович, А. І. Бузун, І. Ю. Бісюк, В. О. Загребельний // Ветеринарна медицина. — 2012. — № 96. — С. 11-14. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vetmed_2012_96_4
  14. Щодо затвердження інструкцій про заходи з профілактики та ліквідації захворювання птиці на орнітоз та віспу — Наказ Державного департаменту ветеринарної медицини 03.02.2004 N 10.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ — НАПРЯМОК БОРОТЬБИ З НЕІНФЕКЦІЙНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

Потяженко М.М., Невойт Г.В.

ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава

Не дивлячись на значні наукові досягнення фундаментальної і клінічної медицини ХХ-ХХІ сторіччя, стрімкий успішний розвиток фармакології і, як наслідок, фармакотерапії, теперішня медико-демографічна ситуація в Україні свідчить про незадовільний стан здоров'я населення. Зазначене проявляється в високій смертності, насамперед чоловіків працездатного віку, на фоні низької народжуваності і у високому рівні поширеності неінфекційних захворювань (НІЗ), що включають чотири основних типи захворювань: 1) серцево-судинні; 2) онкологічні; 3) хронічні респіраторні (хронічні обструктивні захворювання легень, астма); 4) цукровий діабет [1, 2, 6]. На сьогоднішній день НІЗ являється визнаною всесвітньою загрозою здоров'ю людей всієї планети: на НІЗ страждає до 60% дорослого та майже 20% дитячого населення; НІЗ негативно впливають на тривалість життя, визначають інвалідизацію та передчасну смертність населення; щорічно у світі від НІЗ вмирає 38 млн. людей, при цьому 16 млн. людей, що вмирає від НІЗ, входять у вікову групу до 70 років. НІЗ зумовлюють соціально-економічні наслідки планетарного масштабу: за прогнозами, швидке зростання економічного тягаря цих захворювань перешкоджає проведенню ініціатив щодо зменшення масштабів бідності в країнах з низьким рівнем доходу, особливо в зв'язку зі зростанням витрат сімей на медичну допомогу і ставлять під загрозу прогрес на шляху досягнення висунутих ООН «Цілей тисячоліття в галузі розвитку та діяльність після 2015 року» [2].

Останнє десятиріччя світова спільнота розпочала активну офіція-